

ÉSZAKMAGYARORSZÁGI HÍR

*A „Király Lajos” Eszperanto – Baráti Kör Tájékoztatója
Miskolc*

2012. április – május - június

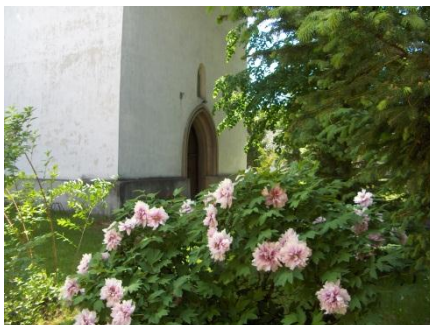
6. évfolyam 80-82. szám

Tartalom

Régi magyar hónapnevek	3
Ahogy megyek hazafelé	3
Operajátszás Miskolcon a XX. század második felében	3
Évfordulók.....	11
Janus Pannonius: Pro pace - Békéért.....	11
Janus Pannonius: Laus Pannoniae	11
Janus Pannonius: Pannónia dícsérete	11
Jön Az Isten	13
Gyász.....	13
Elhunyt Haszpra Ottó akadémikus	14
Kínai közmondások.....	14
A beás nyelv Magyarországon	15
Hatvani séta	22
Találós kérdés.....	25
Nem vice!	26
Nevezetes napok júniusban Magyarországon	26
Levélszekrény.....	27
VII. Könyvtári éjszaka csábítása	27
Gratuláció	28

Régi magyar hónapnevek

Április: Szelek hava. **Május:** Igéret hava. **Június:** Napisten hava

Május - a műemlék református templom kertjében, Edelényben (Fotó: Pásztorné)

Budai István

Ahogy megyek hazafelé

Ahogy megyek hazafelé,
Virág borul lábam elé,
Zsong a tavasz illatárban,
Ezer virág illatában.

Ahogy megyek hazafelé,
Fák térdelnek lábam elé,
Harangszó zeng valahol,
A sok madár nekem dalol.

Ahogy megyek hazafelé,
Lassan megy a nap lefelé,
Zeng a tavasz illatárban
Ezer virág illatában.

(Budai István: Fényben és homályban – Versek. 2007)

Sziklavári Károly

Operajátszás Miskolcon a XX. század második felében

VII.

Miskolc „operaügye”: tervek és kísérletek az 1950-es évtized második felétől a '80-as évek kezdetéig

A városvezetés ismételtlen bebizonyította a 60–70-es évek folyamán, hogy – időnkénti üres ígéretései, sőt: 1962 óta érvényben levő határozata ellenére – valójában nem tart igényt az operára. Ez korántsem jelenti azt, hogy ne szerepelt volna újból és újból napirenden a kérdés, ellenkezőleg: az 50-es évekbeli operatársulat gondjainak (illetve a megszüntetés után a visszaállítás terveinek) és egy hivatásos, városi szimfonikus zenekar létrehozásának az ügye egy ideig összekapcsolódott a hivatalos fórumokon. 1956 nyarán a kultúra decentralizációja

váratlan helyzetet teremtett vidéken – a korábbiaknál százszorta jobb lehetőségek csillantak fel –, s így a miskolci városvezetés már az év júliusában döntött egy önálló hangversenyzenekar megalapításáról. A színház egyúttal „határozott ígéretet kapott arra, hogy január elején megoldódik az opera-részleg problémája, a színházi zenekar létszámát a racionalizálás előtti létszámra emelik. Azt is elhatározták, hogy Miskolcon Filharmóniai Társaságot alakítanak, amely patronálja az új zenekart és hivatásának tekinti nemcsak a város, hanem a [...] megye [...] zenekultúrájának fellendítését is.” — adja hírül az *Észak-Magyarország* 1956. július 26-i száma (a népművelési és pénzügyminisztérium, megyei és városi politikai szervezetek, a színház, valamint több zenei intézmény képviselőinek részvételével lezajlott miskolci értekezletről tudósítva). Ugyanakkor élénk vita kerekedett arról, hogy a majdani zenekar ténylegesen önálló együttes legyen-e, vagy inkább az ötven fősre bővítendő színházi zenekarra háruljon a hangversenyzés feladata? A közzé tett határozat értelmében az előbbi álláspont diadalmaskodott.

Hat esztendővel később a városi tanács végrehajtó bizottságának ülésén tekintették át Miskolc zenei életének egészét, a legsürgetőbb kérdések megoldásának szándékával. Fölszámolni igyekezvén a tarthatatlan állapotot, mely szerint a nagyszámú hivatásos zenésszel büszkélkedni tudó megyeszékhely nem rendelkezik *professzionális együttesel*, célul tűzték ki egy (a „félfüggetlenített” státuszú Liszt Ferenc Filharmonikusok örökébe lépő) *önálló zenekar* létesítését: azzal a többlet-elgondolással, hogy „a filharmonikus zenekar és a színház zenei vezetése egy megfelelő felkészültségű zeneigazgató kezében összpontosuljon. A filharmonikus zenekar függetlenítése összekapcsolható az operarészleg visszaállításával.” Konkrét *határozat* született ekkor a Miskolci Nemzeti Színház operatársulatának újjászervezésére.¹ A megvalósítást célzó, *folyamatban levő* tárgyalásokról is olvashatunk az idézett cikkben: eszerint „minden remény megvan arra, hogy az 1963–64-es színiévadot színházunk már operarészleggel bővítetten kezdheti” — ám ezek ismét csupán kellemesen csengő szavaknak bizonyultak. A Miskolci Szimfonikus Zenekar szerencsére megalakulhatott 1963-ban, a színház saját operajátszásának újraindításáig azonban még bő negyed századnak kellett eltelnie.

Holott a város élvonalbeli muzsikusai részéről komoly erőfeszítések történtek az „operaügy” előre vitele érdekében. A Miskolci Szimfonikus Zenekar vezető karmestereként Mura Péter számos alkalommal iktatott a hangversenyek programjába koncertszerű operaelőadásokat (opera-keresztmetszeteket), évtizedeken át. Elgondolása a színházi operajátszás az idő szerinti lehetőségeit illetően – a kézenfekvő debreceni példát alapul véve – a szimfonikus zenekar bevonására épült.² Vele szemben a teátrum zenei vezetőjének 1980-ban kinevezett Selmeczi György az intézmény saját hangszeregyüttesének opera- és koncertképesse fejlesztését tűzte ki célul; lelki szemei előtt a jól funkcionáló keletnémet gyakorlat mintái lebegtek. Selmeczi voltaképpen *feladata* lett volna az operajátszás újraindítása a Miskolci Nemzeti Színházban: olyan időben, amikor a városi tanács meg sem próbált érvényt szerezni saját, vonatkozó határozatának, s nem tartotta időszerűnek az opera kérdését a színház akkori művészeti vezetése sem.³ Így hát a műfajt a teátrum falain kívülre vitte: számos nyári produkciót létrehozva ily módon (melyekről a későbbiek folyamán lesz szó részletesebben).

Tény, hogy Miskolc és Eger színházainak 60-as évtized közepi – pillanatnyi politikai koncepció nyomán történt – összevonása (értelmetlen bürokratikus feladatok tömkelegét róva az előbbire) sem segítette elő a borsodi operajátszás újjáélesztésével kapcsolatos

¹ Lásd mindezekről az *Észak-Magyarország* 1962. július 22-i számát.

² Lásd többször hivatkozott, 1956. évi írásait; továbbá *Operát, s nem operaházat!* című cikkét a *Napjaink* 1977. októberi számában.

³ Lásd a Selmeczi Györggyel készült interjút a *Napjaink* 1980. novemberi számában.

tervek valóra váltását. Ám azt, hogy mégis lehetett, sőt: *érdemes lett volna tenni* a város kulturális életének e jelentékeny színpoltjáért,⁴ igazolhatja egy nem túl távoli példa. Fölapozva a debreceni színészet történetéről a 70-es évtized közepén írt összefoglaló munkát, az alábbiakat olvashatjuk a helyi operarészleg húszegynéhány esztendejéről: „A debreceni opera [...] alig néhány év alatt a színház markáns művészi profiljává erősödött és kiérdemelte mind a szakma, mind a nagyközönség elismerését és szeretetét, dísze-virága lett Debrecen művészeti életének, új színpolttal gazdagította a város szellemi kultúráját”.⁵ Ötvenes évekbeli operajátszásukat tekintve Miskolc és Debrecen nagyjából azonos esélyekkel indultak — hozzátevé, hogy a miskolci operaművelés gyökerei időben messzebbre (és minden szempontból mélyebbre) nyúltak vissza. Mennyire örvendetes lenne hasonlókát olvasni a Miskolci Nemzeti Színház jubileumán (1973) megjelent kötetben is!

VIII.

Három évtized operaélete Miskolcon 1957 után

Évtizedeken át épp Debrecenre hárult a feladat, hogy operaelőadásokkal lássa el az észak- és kelet-magyarországi régiók nagy részét — beleértve a dalmű-társulattal már nem rendelkező Miskolcot is. Városunk művészetszerető közönsége így (eltekintve az időleges szünetektől) évente több alkalommal – ám semmiképpen sem egy kétszázézes település igényeire méretezett gyakorisággal – látogathatta a gördülő debreceni társulat produkcióit, már az ötvenes évek végétől kezdve. Ez többfajta helyszínen zajlott. Példaként: a Népkerti Szabadtéri Színpadon került előadásra Flotow *Mártája* 1958 júniusában; 1959 őszén a Vasgyárban mutatták be a *Rigolettót*, majd az év decemberétől ismét rendelkezésre álló színházépületben még hat operaestét tartottak az 1959/60-as szezon folyamán (egy-egy *Álarcosbál*-, *Fidelio*- és *Varázsfuvola*-, továbbá három *Bánk bán*-előadást). Később is játszottak operát a debreceniek a teátrumon kívül: a Bartók Béla Művelődési Házban (1974), a Vasas Művelődési Központban (1980-tól kezdve), valamint nyaranta számos alkalommal a Diósgyőri Várban a 70–80-as évek folyamán.

Miskolc alapvetően külső erőkre támaszkodó, stagnáló operaéletét más vendégjátékok is színesítették az évtizedek során: főként a kassaiaké (*Nabucco*: 1964; *Traviata*: 1974; *Ruszalka*: 1975; *Simone Boccanegra*: 1977; *Parasztbecsület* és *Bajazzók*: 1979; *Pillangókisasszony*: 1980; *Porgy és Bess*: 1982, stb.), vagy például a Sziléziai Állami Opera társulataé, a koncertszerűen előadott *Aidával* (1974). Utóbbi egy érdekes kísérlet részét képezte az 1973/74-es szezon idején: bérletes sorozatban (főként munkásközönség számára) meghirdetve, három különböző együttes mutatta be egy-egy népszerű darab keresztmetszetét a Bartók Művelődési Ház estjein: februárban a szegediek a *Varázsfuvolát*, március folyamán a debreceniek a *Carment*, majd áprilisban a lengyel produkció zárta a sort.⁶ Néhány alkalommal Diósgyőrbe is ellátogatott a budapesti *Népszínház* utazó operatagozata⁷ a 80-as évtizedben: műsoradatok szerint 1982 októberében, majd decemberében a *Háry Jánost* adták elő a Vasas Művelődési Központban; 1986 márciusában az Ady Endre Művelődési Központban játszották Rossini ifjúkori zenés komédiáját (*La cambiale di matrimonio*: „*Elcserélt szeretők*”); 1987 decemberében Donizetti vígoperáját, *Az ezred lányát* mutatták be ugyanott.

⁴ A városvezetés lehangoló közönyét tükrözheti (ha közvetve is) az *Észak-Magyarország* 1978. január 8-i számában megjelent cikk. Minden előre vivő szándék megbukik az effajta hozzáálláson.

⁵ *A debreceni színészet története*, szerkesztette Katona Ferenc, Debrecen 1976, 188. oldal.

⁶ A szegedi és sziléziai társulat előadásain a Miskolci Szimfonikus Zenekar működött közre, utóbbinál Napoleon Siess lengyel karmester irányítása alatt.

⁷ A *Népszínház*at 1978-ban hozták létre az *Állami Déryné Színház* és a *25. Színház* összevonásával, korigényeknek megfelelni tudó népművelési célokkal. 1991-től *Budapesti Kamaraszínházként*, operatársulata *Budapesti Kamaraopera* néven működött tovább.

A vendégjátékok mellett a 80-as évek folyamán először a Muzsikáló Udvarban, később a Belvárosi Szabadtéri Színpadon – esetenként más: görömbölyi, tapolcai helyszíneken – megrendezésre került, miskolci kezdeményezésű operaelőadások pezsdítették föl a város kulturális életét a forró hónapok alatt (Cimarosa: *A titkos házasság*: 1981, 1982; Mozart: *Don Giovanni*: 1982, 1983; Mozart: *Színlelt együgyűség*: 1984; Rossini: *A sevillai borbély*: 1986; mindezekről később bővebben is lesz szó). Megnyitását követően (1968) számos alkalommal adott otthont nyári operaprodukciónak a Diósgyőri Vár különlegesen inspiratív helyszíne: így mindjárt a vár 1968. augusztus 20-i átadásakor – majd 1970 júliusában is – fölcsendült falai között *A kékszakállú herceg vára* (az előadásokra még visszatérünk a későbbiekben). További (részben, vagy egészükben véve helyi kezdeményezésű) előadások ugyanott: Britten: *Noé bárkája*: 1979; *Nabucco*: 1993; *Rigoletto* és *Così fan tutte*: 1994; *Don Giovanni*: 2000; *A trubadúr*: 2002. A Debreceni Csokonai Színház operaegyüttesének néhány vendégjátéka a várban: *Nabucco*: 1974; *A trubadúr*: 1979; *A kékszakállú herceg vára*: 1980; *Hunyadi László*: 1983.

Teátrumon belüli – önmagában álló – kezdeményezést jelentett a Kalmár Péter karmester javaslatára létrehozott *operastúdió* kettős bemutatója a Kamaraszínházban, 1960. június 5-én. Mozart gyermekkori daljátéka, a *Bastien és Bastienne* hangzott fel koncertszerű előadásban, melyet egy (többek között Gluck műveiből összeállított) pasticcio-vígopera, a *Május királynője* követett, díszlettel és kosztümökben. E kísérlet láthatóan nem hatotta meg az illetékeseket a miskolci operajátszás sanyarú sorsát illetően, és sajnálatos módon a színház is csupán *megettúrte*.

Jelentékenyebb eseményekké váltak a város kulturális életében a Miskolci Szimfonikus Zenekar közreműködésével létrejött (főként koncertszerű) operaelőadások, már a 60-as évek végétől kezdve. Álljon itt egy röpké felsorolás, a teljesség igénye nélkül! (Egyetlen kivétellel valamennyi alkalom karmestere Mura Péter volt.) 1968. május 27-én a *Trubadúr* keresztmetszetét szólaltatta meg a színházban a zenekar, operaházi énekesek, továbbá a Diósgyőri Vasas Énekkar részvételével. 1969. június 2-án a *Kékszakállú herceg vára* koncertszerű előadására került sor a teátrumban (a Szimfonikusokat ezúttal Lukács Ervin dirigálta). A *Kékszakállú*, mint már szó esett róla, 1968 és 1970 nyarán a várban is felhangzott a zenekar közreműködésével.⁸ *Szcenirozott operaelőadásnak* adott otthont 1978. április 28-án a Vasas Művelődési Központ új – az előző ősz folyamán megnyitott – épülete: a *Don Pasquale* került színre Weszprémi András rendezésében, meghívott szólisták (többek között opera szakos hallgatók), valamint a Miskolci Szimfonikus Zenekar tolmácsolásában. A „félleg helyi” operaprodukciónak közé sorolható a *Trubadúr* 1982. december 13-i előadása a Vasas Művelődési Központ színháztermében, melyben lengyel énekesek, a Miskolci Szimfonikus Zenekar, továbbá a MÁV Járműjavító Üzem és a Vasas Művelődési Központ kórusai vettek részt.

Közelítőleg sem kísérhetnénk meg teljes képet fölvezetni a modern Miskolc operaműveléséről, ha figyelmen kívül hagynánk a város zeneoktatási intézményeinek önálló vállalkozásait. „Oratórium-est” keretében, Reményi János vezényletével csendült föl Purcell *Dido és Aeneasa* a Zeneművészeti Szakközépiskola Bartók-termében, 1968 márciusában, a műsoradatok szerint. Az Egressy Béni Zeneiskola operajátszása, Szőnyi Erzsébet nevével összekapcsolódva, kereken ötven esztendő múlva tekint vissza. Röviddel a fővárosi bemutató után, 1956 májusában Miskolcon is fölhangzott az első magyar gyermekopera: *A makrancos királylány*. Kamaraszínházi előadásában száznál is több általános iskolás vett részt, majd esztendőre rá ugyanott újították fel: utóbbi alkalom a Miskolci Nemzeti Színház történetének legkritikusabb időszakára esett, s jótékony céllal épp az építési munkálatokat lett

⁸ Az aggteleki cseppkőbarlangban is előadták az operát 1968. július 14-én.

volna hivatott előmozdítani.⁹ 1977 márciusában *ősbemutatóként* hangzott föl Miskolcon Szőnyi Erzsébet újabb gyermekoperája, *Az arany szárnyú méhecske* az Egressy Béni Zeneiskola negyedszázados jubileumán, az intézmény növendékeinek tolmácsolásában. Tíz esztendővel később, a zeneszerzőnő meseoperájának első nyilvános megszólaltatásában (*Az igazmondó juhász*: Bartók-terem, 1987. május 5.), zeneművészeti szakközép- és főiskolások, továbbá városi művészek is közreműködtek a zeneiskola tanulói mellett.¹⁰

Ismételten felpanaszolva a helyi operajátszás hiányát, többen is hangot adtak reményüknek *Az igazmondó juhász* színre vitelekor, hogy a produkció kezdő lépcsőfokát jelentheti egy majdani, zenés társulat létrehozásának Miskolcon. Csakúgy, mint immár három évtizede valamennyi effajta elgondolás, utóbbi is illuzórikusnak bizonyult. Ám az egyre bonyolultabb életvitelű, modern város lakó ember kultúra iránti éhségére ezen a téren is akadhatott némi csillapító szer: a század oly kevés (bár csak részint) *pozitív* természetű áldásainak egyikeként. Mint a tömegművelődés szolgálatába állított médiumok, az operaelőadásokat már évtizedek óta közvetítő rádió mellett, az 50-es évektől a mozi, majd a televízió teremtettek újszerű lehetőségeket a műfaj rajongói számára országszerte, igényeik kielégítéséhez.¹¹ E földrajzi határokon könnyedén úrrá levő technikai vívmányok varázsa szerényebb formájú, ám annál érdekesebb helyi kezdeményezéseket is életre hívott. Történeti szempontból a város operakultúrájához tartozó tény, hogy nyilvános mikrobarázdás hanglez-lejátszásokra már az ötvenes évtized Miskolcán sor került.¹² Figyelemre méltó kísérletbe fogott a Rónai Sándor Megyei Művelődési Központ a 70-es évek kezdetén: *AUDIO Színház* elnevezéssel, hangfelvételtől mutatott be közkedvelt operákat a ház klubhelyiségében.¹³ Miskolci színészek működtek közre az előadásokon, szövegszemelvényeket tolmácsolva (a *Bánk bán* esetében például Katona József drámájának részleteit).

Az ötvenes évtized operatársulatának néhány előadásáról (*Rigoletto*, *Az eladott menyasszony*) 1955 elején rádiófelvétel készült — majd, mintegy negyed századdal később, a modern miskolci operajátszás „hajnalának” egyik produkcióját a Magyar Televízió stábjá rögzítette. Utóbbi, Britten *Noé bárkája* című gyermekoperája, a nemzetközi gyermekév rangos, hazai művészeti eseményeként került színre három estén a Diósgyőri Várban, 1979 augusztusában.¹⁴ Igazi különlegességszámba ment — ami valójában nem a helyszínnek, s nem is annak a felemás ténynek lett köszönhető, mely szerint egyszerre volt magyarországi premier, s évtizedek óta az első (csaknem) önálló, komplett miskolci operaelőadás, hanem, mert méreteinél fogva (járulékos programjaival együtt) jószerivel a fél várost megmozgatta. „Gyermekünnep a Diósgyőri Várban” — olvashatjuk a korabeli szórólapon: „Déltől estig áll a vásár augusztus 14-, 15- és 16-án. Lesz mesemondás, sárkányeregetés, kosárfonás, zene-bona, mézeskalács! Együtt rajzolunk, gyurmázunk, bábozunk, énekelünk, és végül felépítjük Noé bárkáját! Minden este bemutatásra kerül Britten *Noé bárkája* című gyermekoperája.” Egyéb látványosságok is társultak a fő attrakcióhoz, melynek lebonyolításában mintegy háromszázan

⁹ Az eddig föllelt – 1957. évi – színlapok szerint a gyermek Eötvös Péter is a szereplőgárda tagja volt, mint „dobos”. Az előadásokra május 19-én, 26-án és 27-én került sor.

¹⁰ A közönség előtti ősbemutató alkalmát *Az arany szárnyú méhecske* és *Az igazmondó juhász* esetében is megelőzte az operák felhangzása a Magyar Rádió adásában (Szőnyi Erzsébet közlése).

¹¹ Minthogy túlságosan messzire vezetne, nem szólunk itt a hanglez-, CD-, DVD- (stb.) kiadás művelődéstörténeti hatásairól.

¹² 1955 november - decemberére például a kohászati kultúrotthon hirdetett meg egy négy estére szóló sorozatot, *Utazás a zene birodalmában* címmel, melynek keretében főként Verdi népszerű alkotásai csendültek föl, nyugati lemezekről.

¹³ A rendelkezésünkre álló dokumentumok alapján – mivel azok hiányosak és olykor egymásnak is ellentmondanak – rekonstruálhatatlan a teljes műsor. 1970–73 között az alábbi operák (valószínű) felhangzásairól tudunk: *Bánk bán*, *Carmen*, *Faust*, *Parasztbecsület*, *Rigoletto*, *Pillangókisasszony*, *Hunyadi László*, *Don Carlos*.

¹⁴ Majd a televíziós felvétel céljára a hó utolsó napját jelölték ki.

vettek részt. (Bástyától bástyáig ért a bárka, átlósan szelve át a várudvart.) A szólisták mellett hét miskolci általános iskola tanulóiból, az Egressy Béni Zeneiskola és a 6. számú (zenei) általános iskola növendékeiből, valamint zeneművészeti szakközépiskolásokból kerültek ki a szereplők; rajtuk kívül közreműködtek a Miskolci Szimfonikus Zenekar és a Miskolci Új Zenei Műhely tagjai. Legfőbb érdeme Selmeczi Györgynek volt a produkció lebonyolításában: ő fordította az operát, szervezte, rendezte és vezényelte az előadást.¹⁵ A *Noé bárkáját* a szezon legragyogóbb nyári teljesítményeként értékelte a kritika, hozzátéve: Selmeczi és a Borsodi Fiatal Művészek Társaságának tagjai „új lehetőségeket villantottak fel, azt az utat, amely Miskolc nyári zenei életében követendő lehet.”¹⁶

E jóslat alapvetően igaznak is bizonyult a 80-as évtized első felére-közepére nézve: Selmeczi György, az 1980/81-es évadtól a színház zenei vezetőjeként, a korábbiaknál lényegesen jobb lehetőségek birtokában igyekezett pozitív irányba terelni Miskolc „operaügyét” — ám minthogy operát játszani az intézményen belül nem lehetett, helyette a nyári produkciókat tette rendszeressé az 1981–84 közötti esztendőkből (a teátrumtól való megválását követően is, pár éven át). Nem mindennapi vállalkozó kedvvel megáldva, kezdetben ambíciózus partnerre talált – az évtized elején szintén a Miskolci Nemzeti Színháznál működő – Hegyi Árpád Jutocsa rendezőben. Esztendőnyi pauza után Kovács László folytatta az úttörő kezdeményezést, a Miskolci Szimfonikus Zenekar vezető karmestereként — sajnos csupán egyetlen nyár erejéig (1986).

1981. július 18-án zajlott le *A titkos házasság* bemutatója a Kossuth Művelődési Ház udvarán (Muzsikáló Udvar), a Miskolci Nemzeti Színház és a Városi Művelődési Központ közös vállalkozásaként. Vákuum-betöltő kísérletként értékelhetjük — az ür csaknem negyed százada, az operatársulat megszűnte óta kongott. A premier létrehozói, Selmeczi György és Hegyi Árpád Jutocsa, „a műfaj (nápolyi) hagyományaihoz híven, a szó szoros értelmében testközelbe vitték a közönséghez” Cimarosa vígoperáját, a kritikusai megfogalmazás szerint. Mellőzték egyúttal az operaelőadások szokványos, ceremoniális külsőségeit: a Muzsikáló Udvar „valóságosan is, képletesen is Geronimo mester kocsmájának kertjévé alakult át, ahol is bort és nápolyi ételeket szolgáltak fel a zenéhez.”¹⁷

Szín pompás képet fest az előadások hangulatáról az *Esti Hírlap* beszámolója:¹⁸ „A közönséget nem széksorok, hanem terített fehér asztalok várják, rajtuk »Geronimo kocsmájának étlapja«, ötféle spagettivel, hideg és meleg szendvicsekkel. Minden asztalon gyertya ég. A szakácsok a nézőtér végében állítják elő ételeiket, nesztelen pincérek cikáznak az asztalok között, *nem zavarva a muzsikát és a színpadra figyelmet*. [...] Az eszem-izmom kezdetén megjelenik az asztalok között az előadás rendezője és karmestere, bemutatják az egy-egy régi sláger kezdősoraival köszönő szereplőket [...], akik aztán felvonulnak a színpadra, hogy jelenésükig hátsó lépcsők kapuin, kerítésekre vezető létrákon tűnjenek el.” A rendezői koncepció más szempontból is életközelségre törekedett, a kor színházi gyakorlatához mérten kiélezett, naturalisztikus hangsúlyt helyezve az erotikum mozzanatára.¹⁹

Ferencz István egyszerű voltokban hatásos díszletei érvényesülni engedték az udvart annak köznapi természetességében (színpadi kellékként is mindössze egy szék szolgált). Fákra tekert, illetve kifeszített vásznak teremtették meg a mediterrán kert hangulatát; jól igazodtak

¹⁵ Az 1976 óta Magyarországon élő zeneszerző-karmester-zongorista Selmeczi évtizedeken át sokat tett Miskolc zenei életének fölvirágoztatásáért: különösen az 1976-ban létrehozott Új Zenei Műhely vezetőjeként. A 80–90-es évek folyamán több nyári operaprodukciót szervezett, illetve irányított.

¹⁶ *Észak-Magyarország* 1979. augusztus 29.

¹⁷ *Déli Hírlap* 1981. július 20.

¹⁸ 1981. július 27.

¹⁹ Melynek közvetlen előzményét jelentette az 1980/81-es évad nagyszínházi *Csárdaskirálynő*-produkciója.

ehhez az atmoszférához Máger Ágnes jelmezei.²⁰ Az énekesgárda pesti (Bándi János, Kovács Brigitta, Szüle Tamás), győri (Perencz Béla) és miskolci (Csonka Zsuzsa, Molnár Anna) teátrumi tagokból állt össze; a Miskolci Nemzeti Színház kibővített zenekara játszott az előadásokon. *Igényesnek* minősítette a produkciót a kritika, melynek a Muzsikáló Udvar mellett a tapolcai Sziget presszó is otthont adott a nyár folyamán. Hivatalos elismerésben részesült: decemberben nívódíjjal jutalmazta a kulturális tárca.²¹

Egy esztendő elteltével, 1982 júliusában felújították a *Titkos házasságot*, melyet a *Don Giovanni* premierje követett a Muzsikáló Udvarban, a hó utolsó napján. Többnyire kedvező megítélés kísérte a stagione-trupp az évi teljesítményét: „A Miskolci Városi Művelődési Központ égisze alatt működő Nyári Zenés Színháznak ez volt az idei utolsó bemutatója, s a 20. század első évtizedeinek művészi hagyatékából meritkező produkció, az *Ökör a háztetőn* című összeállítás, továbbá az elmúlt évről áthozott Cimarosa-vígopera, *A titkos házasság* társaságában, Mozart remekművének színrevitelével egy önálló szellemiségű, magas művészi színvonalú szabadtéri évadot hozott létre a társulat” — értékelte munkájuk összességét az *Észak-Magyarország* kritikusa.²² Ám e vélt gazdagság – a zenei programok szembeötlő változatossága – éppenséggel szegényességnek tűnhet az eredeti elgondolások grandiózus távlataihoz képest. 1981 nyarának tapasztalatai nyomán fölbuzdulva, a Megyei és Városi Tanács Művelődési Osztálya, valamint az Idegenforgalmi Bizottság megbízásából, Selmeczi György és Hegyi Árpád Jutocsa már 1982-re nagyigényű, *európai színvonalú fesztivált* álmodott Miskolcra! Ránk maradt az *I. Miskolci Nyár* (1982) általuk készített programtervezete 1981-ből, 10 oldalnyi gépirat formájában,²³ szövege szerint az abban vázolt elgondolás „az egyetlen olyan utat jelöli ki, amely biztosítja egy miskolci hagyomány megteremtődését és életképes létezését hosszú évekre előre.” A város hajdanán gazdag – ám az 1980-as évekre, úgy látszik, jószerivel elfeledett – kulturális múltja felől nézve, némileg fájdalmasan hat a paradox felismerés: „Miskolcot éppen hiányzó hagyományai jogosítják fel a vállalkozó kedvű útkeresésre és a széles európai látóköri hasznosítására.” Konkrétan megtalálhatjuk a fesztivál-gondolatot a gépirat szövegében: „Tervünk olyan műfajokból igyekszik teljes értékű fesztiválstruktúrát létrehozni, melyek csírájukban megszülettek az előző években”. Ami végül megvalósult a papírra vetett, nagyszerű elgondolásokból: megdöbbenően kevés — nyilvánvaló ugyanakkor, hogy e negatív tény legkevésbé sem a tettvágytól fűtött programalkotók, s nem is szakmaszerető zenészkollégáik számlájára írandó! Hasonlóan a Cimarosa-előadásokhoz, Hegyi Árpád Jutocsa rendezői koncepciója a *Don Giovanni* esetében is a Muzsikáló Udvar teljes területének kihasználására épült; a fináléban még a szomszédos templomharangot is megkondították. Ferencz István – ezúttal is egyszerű, ám dekoratív hatású – díszleteinek színvilágával jól harmonizáltak Máger Ágnes jelmezei; a bejárat környékét az opera szereplőinek képmásai díszítették (szintén Máger Ágnes munkájaként). Selmeczi György és Kovács László vezényelte az előadásokat; kiemelkedő énekesi teljesítményt nyújtott Szüle Tamás, valamint Csonka Zsuzsa.

1983 júliusában ismét színre került a *Don Giovanni* a Muzsikáló Udvarban, ám abban az évben, eredetileg, a várban szándékozták előadni.²⁴ A *Miskolci Nyár* '83 másik tervezett operaprodukciója: Mozart ifjúkori darabja, a *La finta semplice* (*Színlelt együgyűség*), a nyilvános főpróbáig jutott el. Bemutatójára csak a következő esztendőben kerülhetett sor, az új operai játszóhelyként szolgáló, görömbölyi Gárdonyi Ifjúsági Parkban (1984. június 27.); mellette a hasonlóan új helyszínt jelentő Tapolcai Kertmozi és a Sziget presszó adott otthont a

²⁰ *Déli Hírlap* 1981. július 20.

²¹ Az átadásról lásd az *Észak-Magyarország* 1981. december 9-i számát.

²² 1982. augusztus 4.

²³ Az általam látott példány lelőhelye a II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtár Helyismereti Gyűjteménye (az 1982. évi közművelődési dokumentumok).

²⁴ *Déli Hírlap* 1983. június 29.

további előadásoknak. Cselényi László rendezte a pajzán darabot, a díszletek Varga Éva szobrászművész munkái voltak. A szereplőgárda az Operaház, Operettszínház, a Miskolci Nemzeti Színház és a Filharmónia énekeseiből került ki; Selmeczi György és Kovács László vezetésével zajlottak az előadások. Keresetlen, természetes könnyedséget emlegetett a kritika a társulat játékát méltatva, melyhez a rendezés meglepetései társultak: a bemutató estjén meglehetősen hűvös időben lezajló „szabadtéri előadás összkomfortjához szinte dramaturgiaiilag is illettek az italokat, forró teát kínáló sátrak.” Később számárháton érkeztek a helyszínre az énekesek: „tulajdonképpen ezzel venné kezdetét a produkció, bár ekkor már túl vagyunk a nyitányon is, ami épp olyan természetességgel csendült fel, hogy biztosra vehetjük, a darab igazából akkor vette kezdetét, amikor boros poharat szorongatva kezünk között, vagy forró teát szürcsölgetve azon tépelődünk, melyik asztalhoz ülünk. Tehát, amikor elfogadtuk a környezetet – a játékszabályokat – és magunk is beavatott szereplőként stabilizáltuk már e kulisszavalóságot. Nagy trükkje ez Cselényi László rendezésének” — olvashatjuk az *Észak-Magyarország* kritikájában.²⁵ Spontán rögtönzésszerűség hatotta át az egész produkciót, melynek maradéktalan sikeréhez csupán a kellő propaganda hiányzott, a városi szervezők „jóvoltából”.²⁶

Teljes megújulást hozott magával a *Sevillai borbély* Szinetár Miklós rendezte bemutatója (1986. július 14.) — hogy öt estét követően azután le is zárja a 80-as évekbeli, nyári miskolci operaprodukciók sorát. Az előadások immár egy újonnan épült, s a történelmi városmaghoz tartozó helyszínen, a Belvárosi Szabadtéri Színpadon zajlottak. 350 fő befogadására alkalmas nézőterével szükség is volt rá: minthogy korábban, a Muzsikáló Udvarban mindössze százhatvanan fértek el kényelmesen, illetve kétszázan szűkösen. Egybeesett a premier az új színpad felavatásával; az eseményekről az *Észak-Magyarország* 1986. július 16-i számát idézzük: „Hétfőn este megtörtént Miskolcon a *Belvárosi Szabadtéri Színpad* avatása. Minden formáság nélkül. A nézők megvették a jegyeiket, helyet foglaltak a kagyló alakú nézőteremelvényen, s amikor fél 9-kor távolról behallatszott az avasi harangtorony játéka, Kovács László karmester, a *Miskolci Szimfonikus Zenekar* elé lépett, két díszletmunkás szétnyitott egy hatalmas kottát – nyitány felirattal –, s megkezdődött az első előadás Miskolc új színpadán.” Inspiratív környezetben került rá sor: „A Minorita-udvar egykori zárdaépülete három oldalról fogja keretbe a játékeret, s egyben a nézőteret is, a dús lombú fák szinte tetőt képeznek a színpad fölött, jó hatású a megvilágított épületfal és az egész fölé magasodó templomtorony. Magasított színpad nincs. A játék a »földön« folyik, a karmester hol a pult mellől dirigál, hol zongora mellett ül, vagy éppen a színpadszéli kút körül jár a szereplőkkel, olykor bejön a színpadra, vagy épp a kórus kellős közepén vezényli a zenét [...] *játékos, nézőközeli produkció* részesei lehettünk. A szereplők alig másfél, két méterre vannak az első sor nézőitől, lejönnek közéjük.”

Szinetár pár évvel korábbi, televízió-beli *Sevillai borbély*-produkciójára alapozta miskolci rendezését. A díszletek Fehér Miklós, a jelmezek Szekulesz Judit munkái voltak; összetétele szerint az énekesgárda részben a korábbi nyarak zenés társulatának tagjaiból került ki.

- Folytatjuk -

²⁵ 1984. július 3.

²⁶ Lásd Várnai Péter kritikáját a *Magyar Hírlap* 1984. augusztus 10-i számában.

Évfordulók

530 éve halt meg **Janus Pannonius** (Csezmiczei János vagy másként – Magyarországi János) (Csezmicse, 1434. augusztus 29. – Medvevár, 1472. március 27.) pécsi püspök, az első név szerint ismert magyar (-horvát) költő és humanista.

http://hu.wikipedia.org/wiki/Janus_Pannonius

Janus Pannonius jelentőségének elismertetésében Csorba Győző (Pécs, 1916. november 21. – Pécs, 1995. szeptember 13.) Kossuth-díjas magyar költő, műfordítónak volt nagy szerepe. A középkori és modern európa lírát egyaránt fordító költő - többek között - Goethe és Brecht kiemelkedő tolmácsolója. http://hu.wikipedia.org/wiki/Csorba_Győző

Janus Pannonius: Pro pace - Békéért

(Fordította: Csorba Győző)

Ó te, az ég meg a csillagok egy-ura, Isten-Atyánk, nézz,
Nézz le, örök hatalom, nyomorult földünkre, szegényre:

Bősz Mars dúl mindenfele, hosszú háborúságok

Pusztítják - megláthatod - itt régóta a népet.

Adj nekünk, jóságos Atyánk, békét valahára,

Múljanak el tőlünk a bajok s a halál riadalma!

Janus Pannonius: Laus Pannoniae

(Eredeti Latin)

Quae legerent omnes, quondam dabat Italia Tellus,

Nunc e Pannonia carmina missa legit.

Magna quidem nobis haec gloria; sed tibi maior,

Nobilis ingenio, patria facta, meo.

Janus Pannonius: Pannónia dicsérete

(Magyar nyelvre fordította BERCZELI A. Károly)

Eddig Itália földjén termettek csak a könyvek,

S most Pannónia is ontja a szép dalokat.

Sokra becsülnek már, a hazám is büszke lehet rám,

Szellemem egyre dicsőbb, s általa híres e föld!

(A verseket az OIK-tól Nemes Anikó eszperantó-nyelvi referens küldte meg lapunknak
leközlésre.)

295 éve született **Mária Terézia** magyar királynő http://hu.wikipedia.org/wiki/Mária_Terézia

195 éve született és **130 éve** halt meg **Arany János** (1817-1882) költő

http://hu.wikipedia.org/wiki/Arany_János

http://eo.wikipedia.org/wiki/János_Arany

170 éve halt meg **Kőrösi Csoma Sándor** (1784-1842) nyelvtudós, a tibetológia megalapítója

http://hu.wikipedia.org/wiki/Kőrösi_Csoma_Sándor

http://eo.wikipedia.org/wiki/Sándor_Kőrösi_Csoma

130 éve született és **45 éve** halt meg **Kodály Zoltán** magyar zeneszerző. Ebből az alkalomból az OIK-ban: 2012. május 11-ére előadást hirdettek meg Kodály Zoltán idegennyelvű kórusműveiből: olasz és angol nyelvű alkotásokról. Előadó: dr. Ittész Mihály; a Magyar Kodály Társaság társelnöke. Az előadások előtt illetve után a könyvtárban megtekinthető volt az EGY KULTÚRATEREMTŐ MŰVÉSZ: KODÁLY ZOLTÁN (1882-1967) című kiállítás.

125 éve született és **90 éve** halt meg **I. Károly** osztrák császár, **IV. Károly** néven magyar király (1887-1922)... http://hu.wikipedia.org/wiki/IV._Károly_magyar_király/
[http://eo.wikipedia.org/wiki/Karolo_la_1-a_\(Aŭstrio\)](http://eo.wikipedia.org/wiki/Karolo_la_1-a_(Aŭstrio))

125 éve jelent meg **dr. Zámenhof** első könyve az eszperantó nyelv nyelvtanával. Dr. Zámenhof emléket Miskolcon utcanév, emléktábla, az Eszperantó emléket köztér elnevezés és emléktábla örökíti az utókorra.

125. éve 1887-ben alapult a **Volapük Akadémia** (Kadem Bevünetik Volapüka), de az 1880-ban indult nyelv a kezdeti sikerek után talán az eszperantó megjelenése miatt elvesztette beszélői nagy taborát.

120 éve született **dr. Győry Nagy Lajos** (1892-1980) a miskolci eszperantó nyelvoktatás egyik elindítója (Dr. Kalocsay Kálmán volt a másik). Miskolcon mindkettőjük nevét köztéri névtábla örzi.

115 éve született **Szatmári Sándor** (1897-1974) a Kazohínia szerzője, http://hu.wikipedia.org/wiki/Szathmári_Sándor.

115 éve született a sátoraljaújhelyi születésű **Kökény Lajos** (1897-1985) az eszperantó nyelv kiváló tanára, gyorsíró, lapszerkesztő, eszperantista rendezvények szervezője.

http://hu.wikipedia.org/wiki/Kökény_Lajos / http://eo.wikipedia.org/wiki/Lajos_Kökény

110 éve született **Tárkony Lajos** (1902-1978), az Eszperantó-akadémia tagja, költő, műfordító, mozgalmiszervező, ő búcsúztatta 1961-ben a temetéskor Eszperantó Körünk névadóját: Király Lajost.

110 éves a **Magyar Eszperantó-Szövetség**. A [Magyar Országos Eszperantó Egyesület](#) elnöke (1911-1923), *Giesswein Sándor* nyitotta meg a dr. Győry Nagy Lajos-dr. Kalocsay Kálmán által vezetett első miskolci eszperantó-nyelvtanfolyamot 1913-ban. *Giesswein Sándor* életrajzát, lásd a Wikipédiában. 2012. április 15-én felavatták *Giesswein Sándor* emléktábláját Dombóvárott.

100 éve született **Örkény István** (1912-1979) Kossuth-díjas író, a világirodalmi rangú magyar groteszk próza megteremtője. http://hu.wikipedia.org/wiki/Örkény_István

100 éve lesz 2012. november 28-án, hogy **Albánia függetlenült** a török uralom alól:

<http://hu.wikipedia.org/wiki/Albánia> és <http://eo.wikipedia.org/wiki/Albanio>

95. éve 2012. április 14-én halt meg **Lazar Lajos Zamenhof** (eszperantóul: Lazaro Ludoviko Zamenhof) az eszperantó nyelv elindítója

90 éve született **Pallós Istvánné** (1922-1995) a Monda Turismo (Világturizmus) magyar eszperantista szervezője és irányítója, Abaligeten 25 alkalommal rendezte meg a Természetbarátok Nemzetközi találkozóját. Széleskörű tudásával és jó nyelvismeretével megérdemelten vált a magyar eszperantista vezetés egyik legjobb tagjává.

70 éve született **Barcsay Zsuzsa** (1942-2000) aktív tagja az Eszperantó-Oktatási Bizottságnak.

70 éve haltak meg Treblinkán a náci haláltáborban dr. Zamenhof Lázár Lajos gyermekei: **Lidija Zamenhof, Szofja Zamenhof, és Adam Zamenhof.**

60 éve született **Princz Oszkár** (1947-2004) diplomás népművelő, egyidőben a HEA főtitkára, nyelvkönyvíró, sikeres eszperantó-nyelvoktató.

45 éve halt meg **dr. Szilágyi Ferenc** (1895-1967) Az UEA Szépművészeti Versenyének a titkára, költő, fordító, újságíró, a Prismo főszerkesztője, és **Baghy Gyula** (1891-1967) az eszperantó-irodalom nagy költője, színész, színi rendező nyelvkönyvíró és nyelvtanár.

10 éve halt meg **Hules Béla (1926–2002)** költő, filozófus, eszperantista, akiről a Magyar Eszperantó Szövetség megemlékezést tartott halála évfordulóján.

5 éve halt meg **Csiszár Ada** (1920-2007) újságíró, író, dr. Kalocsay Kálmán utolsó éveiben a munkatársa, dr. Kalocsay Kálmán irodalmi hagyatékának gondozója.

5 éve halt meg a Borsod-megyei Varbón született és ugyanott eltemetett **Gergely Mihály** (1921-2007) író, újságíró, a Hungara Vivo (Magyar Élet) c. eszperantó lap főszerkesztője.

Ady Endre
Jön Az Isten

Oszlik lelkemnek barna gyásza:
Nagy, fehér fényben jön az Isten,
Hogy ellenségim leigázza.
Az arcát még titkolja, rejti,
De Nap-szemét nagy szájalommal
Most már sokszor rajtam felejtí.
És hogyha néha-néha győzők,
Ő járt, az Isten, járt előttem,
Kivonta kardját
megelőzött.
Hallom, ahogy lelkemben lépked
S az ő bús "Ádám hol vagy?"-ára
Felelnek hangos szívverések.
Szívemben már őt megtaláltam,
Megtaláltam és megöleltem
S egyek leszünk mi a halálban.

[\(Nyugat 1908.évi 11. szám\)](#)

Gyász

Meghalt **Rados Péter András (1941-2012)** Orosz és eszperantó szakos nyelvtanár volt. Rados Péter András, az eszperantó mozgalom prominens alakja, számos eszperantó nyelvű műfordítás szerzője, az 1983-as budapesti Eszperanto Világkongresszus egyik fő szervezője, az úgynevezett a „Pirata Metodo” egyik feltalálója. Ő kísérletezte ki az 5 nap alatti gyors eszperantó tanfolyamokat, melyek nyelvtani alapot nyújtanak az eszperantó továbbtanulásához. Ezeknek a tanfolyamoknak fő-fő motora és oktatója volt. Jeles eszperantista költőnk 2012. március elején váratlanul eltávozott. 2012. március 9-én helyezték örök nyugalomra. Itt olvashatnak róla:

<http://www.google.hu/search?client=opera&rls=hu&q=Rados+P%C3%A9ter+Andr%C3%A1s&sourceid=opera&ie=utf-8&oe=utf-8&channel=suggest>

Cikkei az Eszperantó Magazin illetve a Világ és Nyelv c. folyóiratokban itt találni;

http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:cXhfZc_bBAJ:egalite.hu/vinye/vinyetart.rtf+rados+p%C3%A9ter+andr%C3%A1s&cd=25&hl=hu&ct=clnk&gl=hu

Eszperanto folyóiratokban írt cikkeket is, nagyon szép fordításai voltak. Nyugodjon békében. Rados Péter Andrásról Böde Józsefné/volt OIK könyvtáros/ emlékezett meg.

Az alábbi könyvnél társszerzőként szerepel Princ Oszkár mellett:

A könyv kiadója: Magyar Eszperantó Szövetség, Budapest, 1987-ben
(https://www.antikvarium.hu/ant/book.php?ID=116910&oldal=bongeszto&utm_source=ertesito_email&utm_medium=e-mail&utm_campaign=ertesito_konyv)- Az értesítést küldte Horváth Sándor – heamembraro listán)

Elhunyt Haszpra Ottó akadémikus

<http://www.168ora.hu/tudas/elhunyt-haszpra-otto-akademikus-94983.html>

2012. április 18-án, életének 84. évében elhunyt Haszpra Ottó akadémikus, a Budapesti Műszaki Egyetem Vízépítési és Vízgazdálkodási Intézete volt igazgatója, a Magyar Hidrológiai Társaság egykori elnökségi tagja. A többszörösen kitüntetett kutatóprofesszor nem csak műszaki tudományos tevékenységéről, hanem az eszperantó nyelv terjesztése iránti elkötelezettségéről is ismert volt.

Haszpra Ottó munkáit mintegy nyolcvan publikációban magyar, angol, eszperantó, továbbá kínai és koreai nyelven adta közre. Kutatói és oktatói eredményeiért Eötvös Loránd- és Szent-Györgyi Albert-díjat kapott - olvasható az MTA weboldalán.

(Az esp-en-hung listáról L.S.//Szilvási)

Mindkét kiváló eszperantista társunk emlékét szívünkben megőrizzük. Nyugodjanak békében!

Pásztor Lászlóné

Kínai közmondások

Két év elég ahhoz, hogy az ember meg tanuljon beszélni,
de egy élet kevés ahhoz, hogy meganuljon hallgatni.

A törvény mindig értelmes, az ember sokszor nem.

Az ember vagyona olyan, mint a harmat a fűszálon.

(Küldő: Sutka István)

Dr. Orsós Anna
A beás nyelv Magyarországon

„Megnéztem a honlapon az előadásomat, azzal minden rendben, a tartalomjegyzékben és az előadás előtt címben szeretnék egy pontosítást kérni. Az egyetemen tanítókat: egyetemi oktatóknak hívják általában, az egyetemi tanár kilnevezés azoknak jár, akik professzorok. Én ugyan a januári előadásom óta már nem is adjunktus, hanem "habilitált egyetemi docens vagyok", de még nem vagyok egyetemi tanár - az a következő fokozat, addig még kell pár alkotó év. dr. **Orsós Anna**”

A két kérdés esetében az első válasz: igen az ország népességéhez viszonyított mértéket jelöli.

A második esetben nem tudok ilyen röviden válaszolni- a diglosszia itt ugyanis a kétnyelvűségnek azt a kiterjesztett változatát jelent, ahol a többségi nyelv használata a formális, míg a kisebbségi nyelv használata az informális tereken valósul meg.

1.3. A cigányok elnevezései

Az etnikai közösség hagyományos [magyar](#) elnevezése a *cigány*. A magyarhoz hasonló például a [román](#) 'țigan', a [cseh](#) 'cikan', a [német](#) 'Zigeuner', a [francia](#) 'zigane', 'tsigane', az [olasz](#) 'zingaro', illetve a [török](#) 'çingene' név. Mindegyik kifejezés a [görög](#) 'atsziganosz' (*athiganos*) szóra vezethető vissza, amelynek jelentése „kitaszított”.

A cigányok hagyományos elnevezése [angolul](#) 'gypsy', [spanyolul](#) 'gitano'. Ezeknek az elnevezéseknek az eredete a [latin](#) 'aegyptanus' (egyiptomi). A cigányok [latin](#) neve a [középkorban](#) 'populus Pharaonis' (Fáraó népe), később 'cinganus' volt (Nagy 2005: 8).

A magyarországi cigányok többnyire elfogadják a 'cigány' népvét, ugyanakkor a három fő cigány csoport mindegyike elhatárolja, megkülönbözteti magát a másiktól. Ennek eredményeképp a magyarországi cigányság jelentős része – pl. az oláh cigányok *romának*, a romungrók és a beások többsége – *cigánynak* nevezik magukat, nem „romának”, mindazok ellenére, hogy a közéletben és a politikai szóhasználatban egyre nagyobb teret nyer a „roma” elnevezés, mely a romaniban csak az adott etnikai alcsoportokhoz tartozókra utal, a „rom” szó jelentése 'férfi', 'férj, míg a szó többesszámú alakja a „roma” jelentése 'férfiak ill. emberek'. (A kifejezés nőnemű párja a 'romnji' 'roma nő, asszony', 'feleség'.)

Bár megoszlik a vélemény a terminusok használatát illetően, az egyre jobban terjedő cigány/roma egyenrangú használata mindenki számára megoldást jelenthet.

1.4. A cigány nyelvek

A cigányok nyelvei az indoeurópai nyelvek közé tartoznak. (lásd 1. sz. melléklet.) A cigányok egyik csoportja által beszélt nyelv a „romani” beszélőinek száma a világon öt és tízmillió közöttire becsülhető, mégis olyan kisebbségi helyzetű, hogy – a nemzetközi erőfeszítések ellenére – mindeddig elsősorban nem sztenderd, beszélt nyelvként létezik, hanem számos regionális nyelvjárás formájában (Réger–Kovalcsik, 1999).

A cigány nyelvi csoportok közül a román nyelv egyik archaikus nyelvjárását beszélő *beásokról* még kevesebbet tudunk, mint az előző csoportról. Létszámukról, területi elhelyezkedésükről, életmódjukról sem régebbi publikációk, sem kutatások nem szólnak, csupán rövid utalások fordulnak elő a cigányokról szóló írásokban. Ennek számos oka lehet. Gyakran magyarázható azzal is, hogy a többségi társadalom domináns nyelvet beszélői sok esetben nem tudnak különbséget tenni a különböző cigány csoportok között. A legtöbb esetben homogén közösségnek tekintik a romani és beás nyelvet beszélők közösségét. Ez is oka lehet annak, hogy csak a beásokról szóló, és csak a beás nyelvet érintő információk alig találhatóak, de azok a források is, amelyek a „cigányokról” általában, pontos nyelvi meghatározás nélkül szólnak, gyakran ellenőrizhetetlenek és pontatlanok.

A beásokat külön megemlítő források szerint ez a népcsoport több évszázada, kb. a 17. század végén és a 18. század elején vándorolt mai lakhelyére (Saramandu, 1997:109).

„A magyarországi beásokon kívül ugyancsak a román nyelvjáráshoz hasonló nyelvváltozatot beszélnek: a Bulgáriában, Horvátországban, Olténiában (Romániában), Vajdaságban (Szerbia), Boszniában, Szlovéniában és Görögországban élő beások. Elsősorban tehát a nyelvjárási sajátosságok segítenek minket abban, hogy kiderítsük, hol éltek valamikor együtt a Közép- és Dél-Európában szétszéledt beások” (Borbély, 2001:79). *Marcel Courthiade a párizsi Keleti Nyelvek és Civilizációk Intézetében dolgozó egyetemi tanár szerint beás nyelvet anyanyelvként beszélők a fent említett országokon kívül Szlovákiában, Argentínában és Kolumbiában is élnek (Kenrick, 1993). A beás nyelvkülönböző országokban használt dialektális változatait, valamint kialakulásuk történetét nem ismerjük. Ugyanígy fonológiai és nyelvtani rendszerük leírása is teljességgel hiányzik ezekben az országokban. E tekintetben a hazánkban élő beások írásbelisége jóval előrehaladottabb minden – a környező országokban élő – beás közösségnél. A magyarországi beások elsősorban – a határ közelsége miatt – a Horvátországban Kutinán, Verőcén, Csáktornyan, valamint a Szerbiában Oromhegyesen és a Romániában Temesváron élő beásokkal állnak kapcsolatban. Az e közösségekkel ápoltságok során szerzett nyelvi tapasztalataink azt igazolják, hogy az itt élő beások a magyarországiak által beszélt nyelvjáráshoz hasonló nyelvi változatot beszélnek.*

Írásbeliségük kialakítása hazánkban az 1990-es években indult és gyors léptekkel folytatódik, míg a környező országokban élők körében ez többnyire a következő évtized feladatai közé tartozik.

1.5. A cigányság területi megoszlása

A cigány népesség területi elhelyezkedése igen jelentősen eltér az ország népességétől. Míg a cigányság bármely csoportjának kevesebb, mint 10 százaléka lakik a fővárosban, szemben a népesség 20 százalékaival, addig a községekben lakik a cigányság 58–64 százaléka, szemben az országos 38 százalékkal” (Hablicsek, 1999).

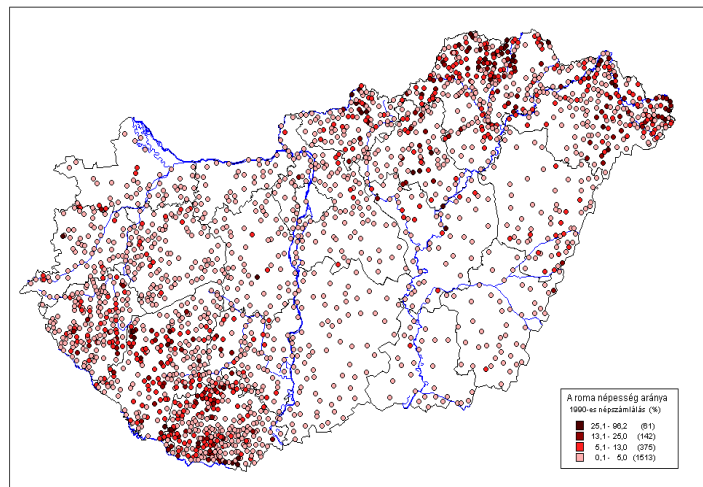
A magyarországi három cigány csoport /beás, oláh cigány, romungró/ területi elhelyezkedése meglehetősen egyenlőtlen eloszlásban található. A beás cigányok döntő többsége a dél-dunántúli megyékben lakik; ebben a régióban arányuk megközelíti a teljes cigány népesség 30 százalékát, a régió két megyéjében, Baranya és Somogy megyében pedig a cigányok többségét képezik. Más régiókban beásul beszélő cigányok csak jelentéktelen számban fordulnak elő.

A magyar és a romani nyelvet beszélő cigányok eloszlása egyenletesebb. Magyar anyanyelvű cigányok teszik ki a legtöbb régióban a cigányok háromnegyed részét; egyedül a dél-dunántúli régióban süllyed arányuk 50 százalék alá. A romani nyelvjárásait beszélő cigányok aránya valamennyi régióban 20-25 százalék.

A következő térkép a cigányok létszámarányát mutatja országosan.

1. sz. ábra A cigányok területi megoszlása Magyarországon²⁷

²⁷ Magyar Agora a 21. századi média közttere és népgyűlése, ahol mindenki a nyilvánosság előtt mondhatja el véleményét a közügyekről és mindenki szembesülhet azzal, hogyan gondolkodnak ezekről mások. Az első ilyen nyilvános vitahétvége a magyarországi cigányokról 2005 szeptember 16-18-ig zajlott, melynek programja és kísérőanyagai az alábbi honlapon elérhetőek (<http://www.magyaragora.hu/>)

2. A MAGYARORSZÁGI BEÁSOKRÓL

2.1. Múltjuk

A beások származásának története a magyarországi másik két cigány csoportéhoz – a romungró és oláh cigány csoportokhoz – képest a legkevésbé ismert.

A cigányok első írásos említése Románia területén 1385-ből való, ám nem említ különböző cigány csoportokat. A román történetírás arról tesz említést, hogy a román fejedelemségbe az 1241-es mongol invázióval érkeztek, ám nyelvükre vonatkozó leírásaink nincsenek (Iorga, 1930:22). Rendkívül bonyolult történelmi folyamatról van szó, melyben még sok az ismeretlen elem, így nincsenek hiteles dokumentumaink arról sem, mikor, hogyan, milyen körülmények között történt meg a beások nyelvcsereje.

Több forrás ír arról, hogy a beások kb. a 17. század végén és a 18. század elején vándoroltak el mai lakhelyükre (Saramandu, 1997:97).

A 20. század végi szociológiai elemzések szerint a beások nagy része 1893 és 1918 között költözött Magyarországra, de a bevándorlás folytatódott a két háború között, sőt még a második világháborút közvetlenül követő években is (Sisák, 2001:284).

2.2. Kultúrájuk

A magyarországi cigányság kultúrájával kapcsolatban több, egymásnak ellentmondó, vagy egymást kiegészítő koncepció él. Egy igen karakteres koncepció szerint a magyarországi cigányság kultúrája népi kultúra, amely elsősorban a szóbeliségre szorítkozik, és csak elenyésző mértékben az írásbeliségre. Ez a kultúra részben hiány- és részben szegénységi kultúrának tekinthető, amely „még a kulturális egységessülést megelőző állapotnál tart” (Szuhay, 1999:13).

Ettől eltérő álláspont szerint a cigányság olyan etnikus entitás, amelynek kulturális sajátosságai a környezetétől élesen eltérnek. Más nézetek szerint éppen a mindenkori körülményekhez való alkalmazkodásban áll e kultúra sajátossága (Fraser, 1996, Liégeois, 2002).

Bár minden koncepcióban vélek igazságot felfedezni, véleményem szerint a cigányság kultúráját illetően nem beszélhetünk egyértelműen „tisztán” cigány vagy csupán „szegénységi” kultúráról, hisz a többségi társadalommal való együttélés során az eltérő kultúrák között természetes keveredés, asszimiláció elkerülhetetlen. Bizonyos idő elteltével, a kultúrák keveredésével, illetve a domináns kultúra és nyelv előtérbe kerülésével a kisebbség

fokozatosan elveszti azokat a jegyeket, amelyek elkülönítik a többségi társadalomtól. Az asszimilációnak a legjobb példái a vegyes házasságok, amelyekben a gyerekek rendszerint a domináns kultúra sajátosságait viszik tovább.

Mindezek mellett fontos megjegyezni, hogy a beások is – mint minden kisebbségi helyzetben lévő csoport – a többségi társadalom kultúrájából, szokásrendszeréből, életmódjából számos dolgot átvettek és eltanultak ugyan, de még őrzik azokat a sajátosságaikat is, amelyek megkülönböztetik őket a többségi társadalom tagjaitól.

A beás cigányokat hagyományos foglalkozásaik alapján teknővájó cigányoknak is hívják. Teknővájók hazánkban kívül Románia, Bulgária, Horvátország és Szerbia területén élnek, ám ezt a mesterséget rajtuk kívül más nem végezte. (Napjainkban szinte teljesen kiszorította a műanyagárú faedényeiket a paraszti gazdaságokból.)

Nyelvük is eltér a más cigányokétól: a román archaikus nyelvjárását beszélnek hazánkban is, ahogy a környező országok beásai is.

A cigányság más csoportjaival ritkán érintkeznek, azokkal össze nem házasodnak – bár ma már ennek az ellenkezőjére is van példa –, közös telepen nem laktak. Egész kultúrájukat tekintve alig találunk olyan elemeket, melyek valamelyik másik cigány csoportnál is fellelhetők.

Egyes kutatók vitatják cigány eredetüket is, s valamely román néptöredéket vélnek bennük felfedezni (Filipescu, 1906, Block, 1936, Chelcea, 1944).

2.3. Nyelvi helyzetük

Az eddigi dialektológiai kutatások alapján, a beások egy „átmeneti nyelvjárást” beszélnek. Ez a román nyelvjárás a Körösvidék dél-keleti részén, a Bánát észak-keleti határai felé eső részén és Erdély dél-nyugati határainak területein beszélt nyelvjárások sajátosságait őrzi (Saramandu, 1997:7).

„Fontos kérdés a beások román nyelvjárásával kapcsolatban az, hogy miért beszélnek a beások románul. Feltehetőleg a választ abban kell keresnünk, hogy a beás közösség az erdélyi, körösvidéki és bánáti területek bizonyos részein élve átesett egy nyelvcsere. Vagyis saját nyelvük szokásos használatáról áttértek a környező közösség, a románok nyelvének használatára. Ugyanezt a nyelvi folyamatot éli át a mai magyarországi kisebbségek jelentős része is” (Borbély, 2001:80).

A magyarországi beások által beszélt román nyelvjáráshoz hasonló nyelvváltozatnak – melyet a hazai beások önálló nyelvként tartanak számon – három nyelvjárása (árgyelán, muncsán, ticsán) van. Ezek közül az *'árgyelán'* a legelterjedtebb, amely egy nyelvújítás előtti bánáti román dialektus, s a román nemzeti nyelvtől csaknem izoláltan őrzi archaikus nyelvjárási jellegét ma is. Az árgyelánok Somogy, Tolna, Zala, Baranya megyékben használják ezt a nyelvi változatot, de él néhány család Veszprém és Vas megyében is.

A Dél-Dunántúlon Alsószentmártonban és környékén az ún. „*muncsán*” nyelvjárást beszélnek, melyben – a határ közelsége miatt – számos szláv (szerb) eredetű szó található. Ez a dialektus – hasonlóan a hazánk keleti részén, Szabolcs–Szatmár–Bereg megyében – élő harmadik nyelvcsoporthoz a „*ticsán*”-hoz, jóval többet merít a mai román nyelvből.

A beás szó a nép és nyelv elnevezésére használatos az árgyelánok és a ticsánok körében, a magyarországi beások harmadik nyelvjárását beszélő muncsánok azonban nem nevezik magukat beásnak, saját csoportjuk és nyelvük megjelölésére a cigányt használják (Kovalcsik, 1993:231, Szalai, 1997a:104).

Nyelvük – valószínűleg – a kezdetektől fogva diglossziás helyzetben volt, hiszen a többségi társadalommal való együttélésben a közvetítő nyelv, ahogy a múltban, úgy napjainkban is a magyar.

A Ferguson által értelmezett "szűk diglosszia" egy nyelvnek két vagy több változatára terjed ki. A beás nyelv esetében ez a beás nyelv „*közönséges*” változatai és egy másik, „*emelkedett*”, grammatikailag bonyolultabb, az iskolai oktatásban elsajátított román irodalmi

nyelv közötti viszonyt jelentene. Ám e két változat között napjainkban nincs kapcsolat, a nyelvhasználat nem működik, így a klasszikus diglossziáról sem beszélhetünk.

Az újabb diglosszia-értelmezések szerint a kétnyelvűség esetében is beszélhetünk diglossziáról. A kétnyelvűség azt jelenti, hogy a közösség tagjai valamilyen két nyelvi kód birtokosai, a diglosszia pedig azt, hogy a két nyelv szerepe a közösség nyelvi gyakorlatában gyökeresen eltérő: alapvető sajátossága tehát, hogy a két nyelv a közösség tagjainak életében *együtt* tölti be azt a szerepet, amelyet egynyelvűség esetében a nyelv intim, illetve hivatalosabb változatai töltenek be (Réger, 2002).

2.3.1. A beás nyelv leírása

A beások nyelvével az 1980-as évekig tudományosan nem foglalkoztak. A beás szó etimológiáját illetően is kétféle feltételezés létezik. A korábbi szerint (Papp 1982) a szó a „*bányász*” jelentésű, ami a román tájnyelvi '*băias*' szóból származik, és utal a beások múltban végzett aranyosó és ércbányász tevékenységeire. Ezt az állítást igazolja a román szótárban a '*băias*' szócikk alatt található jelentés is, mely a következő formában található meg: *băiaș* (băiész), *băiași*, *băieși*, s.m. (reg.) 1. miner 2. țigan lingurar, zătar.²⁸

A második feltételezés alapján (Tálos, 2002:321) a beás szó a „*teknős*” jelentéssel hozható kapcsolatba, hisz ez a népcsoport Magyarországra érkezésekor teknővájással, fakanál és egyéb háztartási faáru készítésével foglalkozott.

Bár mindkét feltételezés tartalmaz igazolható állításokat, tudnunk kell, hogy napjainkban a beások többsége a '*băjas*' szó jelentése alatt már csak a magyarországi cigányok egyik csoportját a beás származású férfit illetve többes számú alakját használva magát a népcsoportot értik. (vö. *băjas*, *băjas h fn* 1. beás ember, férfi; om dă ~ beás ember; *lyimbă dă* ~ beás nyelv 2. a beás népcsoport neve, ~săgyé aîsj - itt beások laknak. Orsós, 1997b:17).

Az nem kétséges, hogy a magukat *beásoknak* definiáló közösség nyelvének alapja a bánági román nyelv, bár a román nyelvvel és a román nyelvterületen élőkkel évtizedek óta semmiféle kapcsolatban nem áll, a két közösség nyelvi fejlődése egymástól izoláltan történik.

A beások nyelve az 1980-as évekig csak szóbeli változatban élt, írásbeliségének valódi kezdete az 1990-es évek elejére tehető, és a világon egyedülálló intézmény, a pécsi Gandhi Gimnázium szervezési munkálataihoz kötődik.

A magyarországi beások nyelvének leírására az 1980-as évek elején legelőször Papp Gyula tett kísérletet pécsi és Pécs környéki gyűjtésére alapozva. Munkássága rendkívül fontos állomás a beás írásbeliség kezdetében, ám a beás nyelv általa történt leírása mégsem jelentett igazi áttörést a nyelv történetében. Nyelvreírési kísérletét a nyelvközösség tagjai kevésbé érezték magukénak, ezzel is magyarázható, hogy nem honosodott meg, s csak igen szűk körben vált ismertté. Papp Gyula a beás nyelv leírását egyetlen adatközlő (egy beás szövegmunkás) idiolektusára alapozta. Az adatközlő által nem ismert és a nyelvi közösség által sem használt szavakat adatközlője korlátjának vélte, és – figyelmen kívül hagyva a beás nyelv diglossziás helyzetét – a román nyelvből veszi át a hiányzó szavakat. Mivel az átvételeket nem tüntette fel, nem lehet eldönteni, hogy a szógyűjteményben szereplő szavak mennyire a valós, a magyarországi beások által használt szókészletet tartalmazzák. További gondot jelentett, hogy a beás nyelv leírásakor általa használt átírási rendszer a nyelvészeti ismeretekkel nem rendelkező célközösség számára idegen maradt, megbízhatatlan forrásnak bizonyult. Mindezek ellenére Papp Gyula munkássága a nyelvreírás szükségességének felismerésében, megkezdésében úttörő jellegű, jelentősége vitathatatlan. Nem csupán nyelvi, de oktatáspolitikai szempontból is számottevő az 1990-es évek eleje, amikor is egy maroknyi értelmiségi csoport nekilátott egy cigány nemzetiségi gimnázium szervezésének. A munka

²⁸ A beás szó román jelentései a DEX (Dicționarul Explicativ al Limbii Române) alapján 1996. Ediția a II-a, Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, București: Univers Enciclopedic, amely elérhető a <http://dexonline.ro/search.php?cuv=baias> oldalon.

során vált világossá, hogy a beás nyelv tanításához szükséges minimális feltételek is hiányoznak – hisz a nyelvnek – Papp Gyula kísérlete ellenére – nem alakult ki az írásbelisége, hiányoztak a beás nyelv és kultúra oktatásához szükséges ismerethordozók, iskolai tankönyvek. Ezek megírásához is elengedhetetlenül szükséges volt a beás nyelv írásbeliségének megteremtése. A gimnázium szervezési munkálatai mellett néprajzi kutatómunka is indult, mely során az Ormánság beások lakta településeinek népdal- és népmese gyűjtések során beás nyelvi korpuszok gyűjtése kezdődött meg. A főként Kovalcsik Katalin és Orsós Anna nevéhez fűződő néprajzi gyűjtőmunka során előtérbe került a leírás mikéntje. Ekkor vált elkerülhetetlenül szükségessé egységes írásmód kidolgozása. A magyar helyesírás szabályai szerint rögzített első beás gyűjtések népdalok és népmesék voltak, melyek részletes használati utasítást tartalmaznak a közölt szövegek kiejtéséhez.

1994-ben megjelent első kiadványok jelentették a beás nyelv írásbeliségének tényleges kezdetét. Ezeket rövidesen követte a Beás nyelvkönyv, mely elsőként kísérte meg rendszerezni az addig csak szóbeliséggel rendelkező beás nyelvet.

Napjainkra a nyelvkönyv kiegészült beás–magyar és magyar–beás szótárakkal is, valamint ezt a leírást követve további dalos- és népmese gyűjtemények születtek.

E munkák fontossága vitathatatlan, még akkor is, ha nem a legnagyobb nyelvészeti tudatossággal készültek. Az elmúlt évtized azonban bizonyította ennek az írásmódnak az időállóságát, hisz a kezdeti néprajzi köteteket számos hasonló és más nyelvészeti jellegű munka követte. Ez az írásmód nem csupán a beás értelmiség legnagyobb része, de a csak írni–olvasni tudók többsége számára is elfogadhatónak tűnik.

2002 őszétől az MTA Nyelvtudományi Intézet keretein belül működő Cigány Nyelvi Kutatócsoport olyan beás és romani nyelvre vonatkozó leíró nyelvészeti, antropológiai nyelvészeti, szociolingvisztikai és kontaktológiai kutatások folytatását tűzte ki célul, amelyek az eddig kevésbé kutatott beás és romani nyelveknek a sok szempontú leírásával egyszerre jelenthetnek fontos tudományos hozzájárulást a fenti részdiszciplínák eddigi eredményeihez. Az MTA Nyelvtudományi Intézetben 2009 tavaszán elkészült a beás nyelv leíró nyelvtan Pálmáiné Orsós Anna és Kálmán László közös munkájának eredményeképpen (Orsós-Kálmán 2009).

3. OKTATÁSPOLITIKAI HELYZETKÉP

A beás nyelv leírása, sztenderdizációjának kialakítása napjainkban is zajlik.

A Magyar Köztársaság kisebbségi nyelvekkel kapcsolatos politikájának meghatározó eleme – az Alkotmány mellett – a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól szóló, módosított 1993. évi LXXVII. törvény (a továbbiakban: kisebbségi törvény), amely - egyéb jogai mellett – meghatározza a kisebbségi közösségek nyelvi jogait is. A kisebbségi törvény bevezetőjében a következő megfogalmazás szerepel: "A Magyar Köztársaság területén élő, magyar állampolgárságú nemzeti és etnikai kisebbségek nyelve, tárgyi és szellemi kultúrája, történelmi hagyományai, valamint a kisebbségi létükkel összefüggő más sajátosságaik egyéni és közösségi önazonosságuk része. Mindezek különleges értékek: megőrzésük, ápolásuk és gyarapításuk nemcsak a nemzeti és etnikai kisebbségek alapvető joga, de a magyar nemzet, végső soron pedig az államok és nemzetek közösségének érdeke is." A törvény által biztosított nyelvi jogok alanyai tehát a fenti definíciónak megfelelően a hazai kisebbségekhez tartozó személyek, közösségek.

A cigányság bár – a többi kisebbséghez hasonlóan – elvileg azonos joggal rendelkezik, hasonló igényeket formálhat anyanyelvre megőrzésére, illetőleg az anyanyelven történő nevelésben, oktatásban való részvételre. Ennek ellenére megállapítható, hogy a cigány nyelvek esetében alapvetően hiányoznak az anyanyelvi oktatás személyi és tárgyi feltételei. Így tehát a cigány nyelvek jobb esetben az oktatás tárgyai lehetnek csak, eszközei semmiképp. Az anyanyelvi oktatás korlátozása nyilvánul meg az alap-, a közép- valamint a felsőoktatás

szintjén egyaránt. Ez e nyelvek esetében további alárendeltséget jelent, hogy gyakran még az anyanyelvi beszélők is úgy érzik, nyelvük használati értéke csökkent.

A hazai cigányok körében elenyésző a cigányul vagy beásul tudó tanítók, tanárok száma, nincs cigány és beás nyelvtanárképzés, és hiányoznak a tankönyvek, szótárok, s más tananyagok. A mai európai elvárások szerint mind a tanárképzés, mind a megfelelő tananyagok készítése állami feladat. (Hágai ajánlások, 1996:7).

3.1. A cigány nyelvek oktatásának jogszabályi háttere

A kisebbségi oktatás alapja az Alkotmány 68. § (2) bekezdése, amely biztosítja a nemzeti és etnikai kisebbségek számára az anyanyelvi oktatást. Ennek folytán, a kisebbségi törvény elfogadását követően a cigány kisebbségnek először nyílt lehetősége arra, hogy az oktatási problémáik kizárólag szociális hátrányokkal összefüggő megközelítéséből kitörve, a többi nemzeti kisebbséghez hasonlóan, a cigány kisebbségi oktatás megszervezését is igényelhesse.

A cigány tanulók oktatásának alapfokon nincs, önálló kisebbségi intézményrendszere. Középfokon csak néhány cigány kisebbségi pedagógiai program alapján oktató intézmény létezik (például a pécsi Gandhi Közalapítványi Gimnázium és Kollégium), melyekben a cigány nyelvek oktatása megvalósul. Ennek ellenére számos cigány osztály és csoport működik elkülönülten az oktatási intézményekben.

A kisebbségi nyelvek oktatásának egyik legfontosabb dokumentuma a nemzeti, etnikai kisebbség óvodai nevelésének irányelve és a nemzeti, etnikai kisebbség iskolai oktatásának irányelve kiadásáról szóló 32/1997. (XI.5.) MKM rendelet.

A nemzeti, etnikai kisebbségi iskolai oktatás kerettantervei évfolyamonként határozzák meg az anyanyelv (kisebbség nyelve) és irodalom, illetve népismeret követelményeit, a tizenkettedik évfolyam végéig. A kerettantervek a követelmények évfolyamok szerinti tagolásakor eltérhetnek a nemzeti, etnikai kisebbség óvodai nevelésének irányelve és a nemzeti etnikai kisebbség iskolai oktatásának irányelve kiadásáról szóló – többször módosított – 32/1997. (XI. 5.) MKM rendelettel kiadott Nemzeti, etnikai kisebbség iskolai oktatás irányelvénél azoktól a rendelkezéseitől, amelyek a követelmények teljesítését a negyedik, a hatodik, a nyolcadik, illetve a tizenkettedik évfolyam végére határozzák meg."

A cigány nyelvek esetében azonban sem a nyelvi követelményrendszer, sem a kerettantervek nem álltak a nyelvet oktatni kívánó intézmények rendelkezésére.

Korábban több szakértő és a kisebbségi ombudsman²⁹ is kifogásolta a „cigány felzárkóztató oktatás” elnevezést, mivel az a cigányságot lemaradó, tehát felzárkóztatandó közösségként határozza meg. Az Oktatási Minisztérium 13/1999 (III.8.) OM rendeletében – a szabályozás tartalmának változatlanul hagyása mellett – új elnevezést adott az oktatási formának, a cigány kisebbségi oktatást.

A cigány kisebbségi oktatási programnak két elemet kellett tartalmaznia: egyrészt a kisebbségi önismeret fejlesztését, a kulturális nevelést, másrészt – a nemzetiségi oktatástól eltérően – az esetleges hátrányok csökkentését célzó szocializációs, kommunikációs, valamint tantárgyi fejlesztést, tehetséggondozást. A cigány kisebbségi program az elnevezésének megváltoztatása ellenére a nemzetiségi oktatás mellett továbbra is tartalmaz felzárkóztató elemeket. A szabályozás azt sugallja, hogy a cigány gyermekek összességükben véve fejlesztésre szorulnak, tehát elmaradottabbak, a többi gyermeknél. Vagyis a cigány kisebbségi oktatás – a „felzárkóztató” szónak az elnevezésből való kihagyása után is – az elmaradottság értékítéletét fűzi a cigány/roma identitáshoz. Vitathatatlan, hogy a felzárkóztatás egyénekenként hasznos és szükséges lehet, azonban annak előírása egy egész népcsoport számára sértő, még ha egy választható oktatási forma keretében történik is. Különösen akkor, ha belegondolunk,

²⁹ Kaltenbach Jenő: Beszámoló a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Jogok Országgyűlési Biztosának tevékenységéről, 1999. január 1. – 1999. december 31. Budapest, 2000.

hogy a cigány nemzetiségi oktatást igénylő családok automatikusan „felzárkóztatásukra” irányuló szolgáltatást is kaptak, hisz e nélkül az identitás őrzésére szolgáló foglalkozások sem jártak neki. Nem így volt ez a többi magyarországi kisebbség esetén.

A cigány kisebbségi nevelés-oktatás külön program alapján biztosítja a cigány kisebbséghez tartozó gyermekek, illetve tanulók számára a kulturális és igény szerinti anyanyelvi nevelés és oktatás mellett, az esélyegyenlőséget és a tehetség gondozást.

E programnak tehát nem kötelező eleme a cigány nyelvek tanulása, de a szülők igénye – nyolc szülő írásos kezdeményezése vagy beleegyezése alapján – biztosítja a cigány nyelv általuk beszélt változatának oktatását, bár ehhez sem a szakmai és személyi feltételek (nyelvi követelményrendszerek, kerettantervek, nyelvtanárképzés) még nem állnak rendelkezésre.

A nemzetiségi és a felzárkóztató szempontok „keveredése” a cigány kisebbségi oktatásban egyrészt erősítheti és erősítette a cigány kisebbség szegregált oktatását, legitimálhatja/legitimálta az egyébként nem nemzetiségi jellegű, elkülönült, alacsony színvonalú oktatási formák létjogosultságát, erősítheti/erősítette a cigány gyermekekkel szembeni előítéletes szemléletmódot. Másrészt akadályozója a cigány nemzetiségi oktatás tényleges igényeken alapuló intézményrendszer kialakulásának. ¹ Kaltenbach Jenő: Beszámoló a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Jogok Országgyűlési Biztosának tevékenységéről, 1999. január 1. – 1999. december 31. Budapest, 2000./

A cigányság életkörülményeinek és társadalmi helyzetének javítására irányuló középtávú intézkedéscsomagról szóló (1047/1999. (V.5.) Korm. határozat módosításáról szóló 1073/2001. (VII.13.) számú) kormányhatározat, külön foglalkozik a cigány kisebbség oktatásával, amely kimondja, hogy a kisebbségi, illetve közoktatási törvény, valamint az egyéb jogszabályok módosítása során kiemelt feladat: „a cigány kisebbségi oktatás tartalmi fejlesztése, a kerettantervek kidolgozása, az értékelés és minőségbiztosítás feltételeinek megteremtése, az oktatáshoz szükséges taneszközök, módszertani segédletek biztosítása, az Országos Cigány Önkormányzattal történő egyeztetéstől függően a cigány nyelvek oktatásához szükséges követelmények kidolgozása”.

E követelményrendszer kidolgozása 1999-ben elkezdődött, és csak 2009-ben járult hozzá az Oktatási Minisztérium e munka legitimálásához.

- Folytatás következik -

Hatvani séta

„Nem az a baj, ha nem tudsz valamit, hanem az, ha nem kérdezel, ha nem érdeklődsz”- tartják mind a régi, mind a mai gondolkodók. Az olvasás, a beszélgetések, a jövés-menés ma is jó lehetőségei az ismeretszerzésnek az interneten kívül. A tudás tárházai a könyvtárak, múzeumok, képtárak. Érdeemes felkeresni ezeket, mert a zsúfolt hétköznapokban kikapcsolódást, felüdülést nyújtanak.

Az elmúlt évben olyan helyeket kerestem fel férjemmel szép hazánkban, ahol még sohasem jártunk. A Miskolc-Budapest vasútvonal eddig nem látott településeire kerestem rá előbb lexikonban, majd az interneten, aztán egy-egy helyet kiválasztva meg is látogattuk ezeket a vidékeket. Még nem mutattam be eddig Hatvant, a vasúti csomópontot az említett vonalon. Most azért teszem ezt, mert érdemes egy nyári programként látogatást tenni ebbe a bájos kis városba. Szerezzenek örömet maguknak és családjuknak egy hatvani sétával. Higyjék el, megéri. A város legfontosabb adatai a Szabad Enciklopédiában:

<http://hu.wikipedia.org/wiki/Hatvan>

Hatvan – Grassalkovich kastély

Az állomás épülete után hamarosan elértük a szépen kiépített autóbusz állomást, majd egy kis parkon és a Zagyva hídon átsétálva, mellőzve a Mátra Cukorgyár egykori épületét, hamarosan elértük a meghitt hangulatú belvárost. Visszafelé a Zagyva hídon megpihenve fontolgattuk, hogy az ott halászó gólya sikeres lesz-e? Ellenkező oldalon ráláttunk a Kékestetőre, a Mátra legmagasabb pontjára. A belvárosba beérkezve balra, az egykor szép napokat megélt Grassalkovich kastélyt láttuk igen leromlott állapotban. A városlakók azt mesélték, hogy 2012-ben kezdik meg a felújítását és ha elkészül, helyet kap benne a Hatvani Múzeum is, mely szintén az összedőlés határán van, mivel a városnak nincs pénze a szép műemlék renoválására. A tér közepét szép árnyas park foglalja el, nagy meglepetésünkre sarlókalapáccsal díszített fekete márványkockákból épített szovjet hősi emlékművel. Azért lepődtünk meg, mert ilyen a miskolci belvárosban már nem látható, mert elvitték az egykori emlékművet a Hősök temetőjébe. De ebben a városban senkit sem zavar az ott léte, hiszen az emlékmű hozzátartozik a város múltjához. Szerintem helyesen tették, hogy meghagyták a régi helyén, az árnyas fák alatt. A tér túloldalán áll teljesen faborításúra kiépített belterű művelődési intézmény: az Ady Endre könyvtár, melyben a bejárat közelében az Ady Endre emlékére emelt emlékhely fogadja a betérőt, s vele szemben a bájos gyermekkönyvtár. Benne az Egri Harlekin Bábszínház kiselejtezett bábszínpadai bábúi, manóházai. 30 ezer kötetnyi gyermekkönyv szolgálja 8 ezer gyermek olvasóját, és gyönyörködtet minden más oda bevetődő érdeklődőt is. Az első, második és harmadik emeleten foglalnak helyet a diákkönyvtár, a felnőttek könyvtára és különböző festmény, rajz, kerámia és más kiállítások, amelyekkel, a hely hiánnyal küszködő Hatvani Múzeumot segítik ki. Ez utóbbin kívül még egy másik képmúzeum is üzemel a városban, mely zömmel a modern festészetet tárja a szemlélődők elé. Az óvárostól kb. 3 kilométernyi távolságban terül el, az ó városból autóbuszjáráttal összekötött újváros, ahol a családi házakon kívül már megtalálhatók a panelből épült lakások is, de arra a területre is jellemző a szemet gyönyörködtető sok örökzöld és a virágos park. Mind az ó-, mind az új városrészben a kellemes látványhoz a szobrok, templomok is hozzájárulnak. Sőt a gasztronómiai ínycségeket is megtalálhatjuk, az éttermekben, a cukrászda és pizzázó helyek kínálataiban. Az idő gyorsan repül és a turista új élményekkel gazdagodva térhet vissza otthonába egy szép nyári nap után.

Pásztor Lászlóné

Hatvan - Ady Endre könyvtár (Fotó: Pásztorné)

Az eszperantó nyelv 125. éves évfordulója alkalmából közöljük Baghy Gyula szép versét Pál István fordításában.

Baghy Gyula

Nyelvünkhöz

Általad szép Eszperantó,
nem néma már a gondolat.
Üdvözetem átadható,
mit érzések dala fogad.

Hol a helyed, s az országod?
Kérdezik válaszra várva,
utad nem állják határok,
eljutsz az egész világba.

Az egész Föld a te helyed.
Embert emelsz magasságba
s ki szívébe ültethetett,
teljesülhet régi álma.

Új érzéssel teljes szívből
áhít Földünk szeretetért,
Békét csinálsz gyűlöletből,
és az ellenségéből testvért.

Te adsz nekem, Eszperantó
új erőt dolgomhoz híven...
De mit adjak én tanuló?
Fogadd el az ifjú szívem!

(Eszperantóból fordította Pál István, Miskolc, 1989. október 5-én)

Találós kérdés

Melyik a legedzettebb állat?
A bolha - télen-nyáron ingben ugrál!

Nem vice!

Állítólag ez megtörtént, és fel is jegyezték az amerikai haditengerészet egyik rádiózási naplójában:

- Azonnal térjen ki észak felé 15 fokkal- szólta a parancs a közeledő hajónak
- Javaslom, hogy ön térjen ki dél felé 15 fokkal ...
- Megismétlem, térjen ki észak felé 15 fokkal, máskülönben összeütközünk.
- Én nem tudok kitérni, térjen ki ön 15 fokkal....
- Én az amerikai haditengerészet tisztje, az amerikai flotta egyik hajójának kapitánya vagyok. Utoljára mondom térjen ki.
- Én pedig szolgálatos a világítótoronyban...

/Küldő: Bikszádi/

Nevezetes napok júniusban Magyarországon

Június 5: Környezetvédelmi Világnap

„A klímaváltozás globális kihívásai” című tanulmányomban írtam a következőket:

” ... 15. TERMÉSZET,- ÉS KÖRNYEZETVÉDELME

Mióta az ember megjelent a bolygón, a szükségleteinek megfelelően átalakította a természetet. Ez a folyamat nem állítható meg, hiszen az ember mindent megtesz, kényelme és életterének kellemessé tétele érdekében. De mégis tudomásul kell vennünk, hogy környezetünk védelmébe a természetvédelem is beletartozik. A természet védelmének igénye akkor merül fel erőteljesen, amikor olyan állatok, növények kihalásának válik tanújává az ember, melyek addig szerves részei voltak élővilágunknak, és az gazdagabb volt általuk.

Ezt a folyamatot mérsékelendő, 1935-ben létrejött az első természetvédelmi törvény, de ez a munka lassan halad. Azóta létrejöttek különböző tájvédelmi körzetek Magyarországon is, Nemzeti Parkok, melyek a ritka védendő állatait, növényeit vagy természeti képződményeit miatt a Világörökség részét képezik. Ilyen például a mi régióinkban a: Bükk Nemzeti Park területe, Kelemérben a Mohos-tavak (öslápok), az Aggteleki Nemzeti-park ősbőrökása. De a természetvédelem alá tartoznak az egyes védett növények, ritka fa-fajok is, amelyek az arborétumokban, fűvészkertekben is megtalálhatók, de vadon is előfordulnak. A mi Észak-magyarországi régióinkban említendő a teljesség igénye nélkül: a Magyar Kikerics, és az Árvalányhaj Boldogkőváralja szikláin. Szlovákiában a Nagy Fátka lejtőin a kosborfélék, a francia Alpok lejtőin pedig a vadon növe Orchidea és Azálea, melyeket kirándulásaink alkalmával volt módunk megcsodálni.

16. FELELŐSSÉG, ÉS LEHETŐSÉG

A sokféle írott és meghallgatott vélemény megerősített engem abban a hitemben, hogy a klímaváltozás nem Isten büntetése vagy általa az ember próbára tétele, nem a világ végének eljövetele, hanem a Föld történetének természetes folyamata. A jelenlegi állapot több millió évig is eltarthat a következő gyökeresen eltérő klíma kialakulásáig. Azonban a környezetünk szennyezésének megállításával, vagy mérséklésével még hosszú időre meg tudjuk tartani utódaink számára a megfelelő földi élőkönyezetet.

Ez fajunk létfeltétele és felelőssége a Földön. Földünk adja bölcsönket, ételünket, italunkat, boldogságunkat, a helyet ahová testünket vagy hamvainkat temetik társaink. Környezetünk, élőhelyünk védelme fajunk továbbéléséhez elengedhetetlenül szükséges, és ezért elkerülhetetlen.”

Pásztorné Földi Adri

Június 23: A Nap napja

Jókai Mór „A kőszívű ember fiai” című regényében írta a 453. oldalon, a PERPHELIA c. fejezetben: „Akiknek még egy 1849-iki magyar hírlap akad a kezébe (kevés volt, és ami volt, megsemmisítették), az fog egy rövid tudósítást találni abban, mely jelenti, hogy június 20-án reggel 10 és 12 óra között nagyszerű napudvar volt látható az égen. Lesznek élő emberek, akik emlékezni is fognak rá. Valóban a legnagyobb perphelia volt az, amit látni lehetett. A *hálós* és a *mellékn* egyszerre. A *korón* egy emberöltő időben egyszer, ha előfordul. A *hálós* századot átlépő ritkaság, a melléknappal együtt portentum; égi csoda, melyről a természettudósok köteteket írhatnak – más békés időkben. ... A 455. oldalon ezt olvashatjuk még a Napról: Aztán nagy távolban a naptól látszott egy kerek fényudvar, köröskörül, a szérű belseje felé halványpiros, a külső oldala gyengén zöld, mint a szivárványé. Ez a „hálós.” S a fényudvar keleti udvarán ott sápadzott egy másik nap. Oly egyenlően sápadt, szagatott szélű mind kettő, hogy nem lehetett választani, melyik az igazi, melyik a mellék nap. ... Végveszedelem az égen!” – suttogták a babonások. ...”

Átvonult a Vénusz a Nap előtt

„2012. június 6-án a Vénusz átvonult a Nap előtt. Az átvonulás 6 és fél órán át tartott a belépéstől, amikor a bolygó sötét korongja megjelent központi csillagunk keleti peremén, a kilépésig, amikor a másik oldalon elhagyta azt. A Vénusz átvonulása a Napkorong előtt, a bolygó erősebb fekete körként látható a Napkorong felső szélénél. A halványabb és kisebb pontok napfoltok. A legutóbbi Vénusz-átvonulás 2004. június 8-án volt, a következő 2117. december 11-én, százöt év múlva lesz látható.”/ <http://hetivalasz.hu/itthon/a-latvanyossag-sok-bameszkodot-vonzott-50036/>

Június 27: A Magyarországi Lengyelek Napja.

BAZ megye lengyel nemzetiségű lakosai életét a következő újságunkban mutatjuk be, képviselőjük: Bárcziné Sowa Halina cikkével.

Bár **június 29: a „Duna Napja”**, az Országos Idegennyelvű Könyvtárban (OIK, Budapest) „2012. május 8-án volt Gyukics Péter a Duna hídjait bemutató fotókiállításának megnyitója. A kiállítás képeit *„A Duna hídjai a Fekete-erdőtől a Fekete-tengerig”* című könyvéből válogatta. A 342 híd közül kiválasztott hidak tükrözik a folyó átkelőinek változatosságát. A kiválasztott fa, vasbeton, és acél hidak fotói hű keresztmetszetét adják a nagy folyó hídállományának. Minden Duna-menti ország hídjából megmutatott egyet. „(OIK-hírportál)

Levélszékény

VII. Könyvtári éjszaka csábítása

http://sterope.bibl.u-szeged.hu/ejszaka_2012/

Az értesítést küldte: Böde Józsefné, Budapest

Új eszperantó nyelvű regényfordítás jelent meg Albániában

1929-óta most jelent meg először újabb eszperantó nyelvű regény. Az albán könyv szerzője: Fatos Kongolit. A könyvet Tomasz Chmielik lengyel eszperantista fordította eszperantóra. A könyvet bemutató egy hetes rendezvényen lengyel eszperantisták egy csoportja is résztvett a fordítóval együtt. A könyv címe Hunda Haŭto/ Kutya Bőr. Az eszperantó nyelvű könyv az Egyetemes Eszperantó Szövetségtől rendelhető meg: www.uea-org

Az Albán Eszperantisták Közlönyéből (Érk IV.25.-én 15:23)

Az egyik képen a könyv fedlapja látható, mint a regény plakátja az Albán Tudományos Akadémia falán, a másik fotón (fényképezte Stanislaw Mandrak, PL) középen a könyv fordítója, mellette a kopasz úr a szerző, a másik oldalon Bardhyl Selimi úr látható (Tiranából), aki az esemény leírását, és a fényképet is tartalmazó internetes eszperantó nyelvű közlőnyt megküldte. A harmadik kép az interjú készült, a negyedik képen a lengyel tanítónő Jolanta Kieres eszperantó nyelvbemutatót végez albán egyetemisták részére, a további képeken a hallgatóság, valamint az albán, és lengyel eszperantisták egy-egy csoportja látható.

Pásztorné Földi Adri

Katolikus Eszperantisták Kongresszusa Pécsen

15. Benedek pápa, a „Hit Éve” –ként jelölte meg a 2012-es évet. Ez kedvező alkalom arra, hogy minden hívő még mélyebben megérthesse a keresztény hit alapját és az Egyházban való teljes hit bizonyosságát a mostani történelmi periódus és társadalom által szügerált bizonytalanságokat szülő nézőpontokkal szemben. Ezek megvitatására és a keresztény hit erősítésére rendezik meg ezt a világkongresszust 2012. július 14-21-ig Pécsen. Jelentkezési címek: Kongreso@ikue.org és ikuekongreso@gmail.com vagy kragota@freemail.hu

Kitüntető cím adományozása - kanizsa varosnap kituntettek.jpg

Szabadi Tibor közepén, a szemüveges úr

„Szabadi Tibor eszperantista író műfordítónak eszperantistaként, íróként, műfordítóként Nagykanizsa megismertetéséért és kulturális munkásságáért „Nagykanizsa Kultúrájáért” kitüntető címet adományozta a KanizsaHír @ 2012.05.11. 21:22 – kor érkezett hír szerint/ hír/közgyűlés.http://www.kanizsahir.hu/kanizsahir/web/?menu=cikk&id=3638

Gratuláció

Az - Északmagyarországi Hír – című újság szívből gratulál Szabadi Tibor eszperantistánk sikeréhez: további eredményes munkát, jó egészséget, sok lelkesedést, sok sikert kívánva.

A miskolci Király Lajos Eszperantó-Baráti Kör nevében: Pásztor Lászlóné

ÉSZAKMAGYARORSZÁGI HÍR

Pásztor László, Pásztor Lászlóné H-3530. Miskolc, Arany János u. 35. 4/2.

Tel.: + 36 70 206 1739

Tel.: + 36 70 570 8895

Tel.: +36 46 738 982

E-Mail: pasztorlaszlo.adri@hdsnet.hu

Weblap: <http://kiralylajos.uw.hu>